

Tačiau italų ir lietuvių kalbos priklauso tai pačiai indoeuropiečių kalbų šeimai, tad šia prasme giminingos.

Iš tikrųjų reikėtų šį klausimą nagrinėti kaip atskirą. Norėdamas tęsti pradėtąją potęmę, galiu pateikti vieną pavyzdį. Štai lietuviški žodžiai kūmas ir kūma.

Rusai taip pat tuos žodžius turi.

Taip. Ir, ko gero, tai labiau rusiškas žodis nei lietuviškas. Tačiau štai ką noriu pasakyti. Pietų Italijoje yra žodis *kumpa* arba *kuma*. Jų reikšmė ta pati, kaip ir rusų bei lietuvių kalbose. Vis dėlto nedrįsčiau teigti, kad esama tiesioginio ryšio. Kartais reikėtų giliau panagrinėti tokių žodžių kilmę.

Arba štai lietuviškas žodis *lanką*. Lombardijos tarmėse yra žodis *lanka* (it. *lanca*), kuris taip pat reiškia upės užlietą pievą. Negalėčiau išaiškinti to žodžio kilmės istorijos. Tuo labiau kad dabar tuos žodžius cituoju iš atminties ir visai nenorėčiau pats nuklysti į lankas.

Gal gimęs ne komandiniam darbui

Kokio kūrybinio darbo dabar žadate imtis?

Per Žodyno pristatymą Vilniuje, Italų kultūros centre, skelbiau savo norą, kad laikas būtų sudaryti ir išleisti naują *Italų-lietuvių kalbų žodyną*. Tačiau iškart pareiškiau savo nuomonę: tai turi būti komandinis, o ne vieno žmogaus darbas. Vienam žmogui tai labai sunkus darbas. Sekti kalboje vartojamus žodžius ir nuolat galvoti, ar įdėjai į Žodyną šią ar kitą žodžio reikšmę, nuolat tikrinti gana varginantis darbas. Man artimi žmonės galėtų paliudyti: kai rašiau Žodyną, su manimi jiems buvo tikrai sunku bendrauti. Tik bijau, kad nemokėčiau dirbti komandoje.

Klausydamasis, kaip žmonės šneka, tikriausiai pastebėdavote ir daug klaidų?

Kai išgirdavau netaisyklingai šnekant, tuojau paklausdavau, kodėl taip buvo pasakyta, ar taip galima sakyti, ar tai tarminė reikšmė, iš kur taip tariant žmogus išgirdo – iš mamos ar šiaip kur kitur vartojant? Išivaizduoju, kad mano pašnekovams būdavo baisu išklausti šitiek mano klausimų ir dar rasti atsakymus.

Žodynas vertas gyvenimo

Ko gero, kiekvienam nebūtų prasta pasakyti, kur teko girdėti vieno kį ar kitokį posakį, retesnį žodį.

Žinoma, daugiausia taip terorizavau sau artimos aplinkos žmones. Neįmanoma parašyti žodyno, jei dėl jo neaukoji savo gyvenimo.

Gal auka pernelyg didelė ir jau gailėtis, kad emėtės tokio Sizifo darbo?

Gailiuosi? Niekada. Tuo labiau nesigailiu dabar, kai sunkumai liko praėityje, ir dabar matau savo pastangų vaisius. Košmaras baigėsi, galiu atsipūsti. Dabar savo jėgas turėčiau nukreipti į doktorantūros disertacijos darbą.

O kaip tada „Italų-lietuvių kalbų žodynas“, apie kurio reikalingumą užsiminėte? Nejaugi būtų sudarinėjamas be Jūsų?

Jei dalyvaučiau atvirkštinio *Italų-lietuvių kalbų žodyno* sudarymo darbe, siekčiau, kad ateityje būtų parengtas standartinis vienatomis *Italų-lietuvių, lietuvių-italų kalbų žodynas* ir kad iš jo būtų galima tik papildyti įvairių žodžių reikšmes. Vis dėlto, manau, kad tą darbą turėtų daryti jau kiti žmonės.

Bus daugiau

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

Kaip toks jaunas žmogus, ir dar dirbdamas vienas, be pagalbinių, sugebėjo sudaryti tokį didžiulį „Lietuvių-italų kalbų žodyną“, kuriame yra net 32 tūkst. žodžių?

Iš tiesų nuostabos vertas dalykas, nes jis šį žodyną parašė per trejus ar ketverius metus. Darbas buvo labai intensyvus. Pats Stefanus Lanca per Žodyno pristatymą sakė, kad antrą kartą tokio darbo nesimtumt. Jaunatviškas maksimalizmas kartais duoda labai gerų rezultatų, nes jaunystė dar nežino, ką reiškia padaryti tokį darbą, kol padaro. O kai sužino – jau padaryta.

Padaro tik todėl, nes nežino, kad tokio darbo beveik neįmanoma padaryti?

Taip, nes nė neįsivaizduoja, kiek tai kainuoja jėgų. Pirmiausia turiu galvoje dvasines jėgas, nors nereikia pamiršti ir fizinių. Žodynas iš tiesų įspūdingas. Aš jį įsigijau, parvėčiau per pristatymą, bet dar nesinaudojau. Žodyno juk neskaityti nuo pradžių, bet vartai ir supranti po truputį.

Žodyną tenka „prisijaukinti“, beje, kaip ir kiekvieną knygą. Bent jau man pačiam šis jausmas pažįstamas. Esu tikras, kad taip yra ir daugeliui kitų skaitytojų.

S. Lancos Žodyne man patiko, kad autorius stengiasi pasirinkti, kur kokias nuorodas tiksliau žymėti. Teoriškai sakoma: norint, kad dviejų kalbų žodynas aptarnautų dvi tautas, reikia net keturių žodynų. Jei kalbame apie *Lietuvių-italų kalbų žodyną*, tai reikia dviejų žodynų: vieno žodyno lietuviams, ir kito – visai kitokio – italams. Tas pat kalbant apie *Italų-lietuvių kalbų žodyną* – taip pat autorius rašydamas turi galvoti apie du atskirus žodynus – lietuviams ir italams. Tų dviejų žodynų struktūra ir žodyninis aprašas šiek tiek keičiasi.

S. Lanca norėjo patenkinti abiejų tautų skaitytojus, jis darė tarsi sintezę. Kai negalėdavo labai tiksliai išlaikyti abiem tautoms reikalingų reikalavimų, imdavosi kai ku-

Skirtingas funkcijas atliekantis žodynas

Italų kalbininko Stefano Lancos (Stefano M. Lanza) sudarytą *Lietuvių-italų kalbų žodyną* komentuoja prof. Giedrius SUBAČIUS.

rių gudrybių. Ten, kur autorius mano, kad italas savaime supras, o lietuvis – ne, jis santrumpas ir komentarus pateikia lietuviškai. Kur įsitikinęs, kad lietuviams ir taip aišku, o italams – abejotina, S. Lanca pateikia itališkus paaiškinimus. Labai išradingas, nors ir netradicinis, sprendimas.

Gal pavyktų prisiminti kokį nors konkretų pavyzdį.

Antai sąvoka *galindai*. Mes, lie-

tuviai, žinome, kas tai yra – viena iš neišlikusių baltų tautų, bet italai veikiausiai nežino. Todėl autorius aiškina žodžio prasmę italų skaitytojui. Jei aiškintų abiejų kalbų skaitytojams, tai reikėtų dviejų žodynų, nes jis išsipūstų ir būtų nelabai funkcionalus. Tokią sunkenybę būtų sunku kilnoti, o papildomos didelės naudos nebūtų.

Taigi vertintina tai, kad autorius labai praktiškai stengėsi įvertinti ir

atsižvelgti ir į italų, ir į lietuvių skaitytojų poreikius. Juk kam yra dvikalbis žodynas? Lietuviai iš to žodyno pirmiausia mokosi kalbėti arba rašyti itališkai, o italai – skaityti lietuviškai, bet ne rašyti. Taigi dviem tautoms šis Žodynas atlieka dvi visai skirtingas funkcijas. Manau, kad S. Lanca gana sumaniai sugebėjo sujungti tas dvi skirtingas funkcijas.

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

Kalbininkai prof. Giedrius Subačius ir prof. Pietras Umbertas Dinis Lietuvos Respublikos Vyriausybės rūmuose prie parodos, skirtos „Lietuvių kalbos žodyno“ pabaigtuvėms, stendo (2002 m.)

Buvau pirmasis žodyno skaitytojas

Apie Stefano Lancos (Stefano M. Lanza) parašytą *Lietuvių-italų kalbų žodyną* kalbamės su Bolonijos universiteto Italijoje profesoriumi Pietru Umbertu DINIU (Pietro Umberto Dini), kurį pažįstame kaip kalbininką, vertėją ir kultūros istoriką.

Gerbiamasis Profesoriau, kaip vertinate savo tautiečio ir buvusio studento Stefano Lancos parašytą „Lietuvių-italų kalbų žodyną“?

Pagalčiau turime pirmą didelį profesionaliai parengtą *Lietuvių-italų kalbų žodyną*. Žodyne 32 tūkst. žodžių. Iki šiol turėjome *Italų-lietuvių kalbų žodyną*, sudarytą Valdo V. Petrausko (trečias leidimas pasirodė 2002 m.).

Sunku patikėti, kad iki šiol nebūtų išleista „Lietuvių-italų kalbų žodyno“. Gal aš ne taip Jus supratau?

Pabrėžčiau, kad Stefano Lancos parengtas Žodynas yra pirmas profesionalus žodynas. Buvo išleistas Italijoje Alessandro Parenti parengtas žodynas (*Dizionario italiano-lituano*, Vallardi, 1994 m.), o Lietuvoje – Linos Limantaitės *Italų-lietuvių, lietuvių-italų kalbų žodynas*. Beje, pastarajame žodyne – 13 tūkst. žodžių. Jau nemažai, visai geras žodynas. Tačiau Stefano Lancos Žodynas ir pagal žodžių kiekį ir parengimo kokybę gerokai lenkia prieš tai buvusius.

Ar jau spėjote susipažinti su naujuoju „Žodynu“? Ar matėte tik tiek, kiek jis buvo pristatytas Italų kultūros centre Vilniuje?

Privalėjau su šiuo Žodynu susipažinti gana išsamiai, nes man teko būti jo recenzentu prieš spausdinant Žodyną. Taigi buvau pirmas šio Žodyno skaitytojas.

Įdomu, koks jausmas apima skaitant „Žodyną“ nuo pirmo iki paskutinio žodžio, peržiūrint visus 32 tūkst. žodžių?

Išties, buvo nelengvas darbas, nes reikėjo labai greitai jį padaryti. Toks buvo leidyklos reikalavimas. Tačiau kadangi Žodynas buvo kokybiškai parašytas, tai man darbas palengvėjo. Teko parašyti ir pratarmę šiam Žodynui.

Kaip atsitiko, kad jaunas žmogus emėsi tokio didžiulio darbo?

Iš tikrųjų vienam žmogui tai milžiniškas darbas. Tačiau Stefanus Lanca Kaune gyvena jau ketverius ar penkerius metus, gerai išmokęs lietuviškai. Tai ne pirmas jo didelis darbas, bet pats svarbiausias. Jis yra parašęs pasikalbėjimų knygelę *Parlo lituano (Kalbu lietuviškai)*. Ši pasikalbėjimų knygelė išleista Italijoje. Stefanus Lanca yra baigęs lotynų kalbos specialybę Bolonijos universitete. Dabar domisi kontrastyvine lietuvių ir italų kalbotyra.

Ar daug pastabų pateikėte jauna-

jam kolegai kaip jo sudaryto „Žodyno“ recenzentas?

Mūsų nuomonės dažniau sutapdavo, nei skirdavosi. Būdinga šio Žodyno savybė, kad jame pateikta daug šnekamosios kalbos pavyzdžių, netgi tokių, kurių Lietuvių kalbos komisija vargiai ar rekomenduotų vartoti. Tačiau iš tiesų tai Žodyno privalumas. Iš Žodyno skaitytojas galės sužinoti, kad toks žodis gyvojoje kalboje yra ir tariamą jį kasdien galima išgirsti. Ar skaitytojas pats norės jį vartoti, tai jau jo asmeninis reikalas.

O kaip „Žodyno“ sudarytojas tuos kasdieninėje lietuvių kalboje vartojamus žodžius verčia į italų kalbą? Ar taip pat ne visai vartotinais posakiais?

Žinoma, teko laikytis to paties principo: jei lietuviškas žodis yra iš šnekamosios kalbos, ne visai literatūrinis, tai ieškota ir atitinkamų itališkų posakių.

Ar Italų kalbos komisija taip pat aprobuoja vartotinus žodžius? O gal Italijoje galioja sava tvarka?

Italijoje kalbos komisijos darbas nėra toks veiksmingas kaip Lietuvoje. Kiekvienas italas kalba, kaip išmano ir kaip nori. Kontrolė

jei ir yra, tai paprasto kalbėtojo nepasiekia.

Kaip tai reikėtų suprasti? Kalbėsenos demokratija? O gal tolerancija kitaip kalbančiųjų atžvilgiu?

Net nežinau, kaip tai pavadinti. **Kaip vertinate tokią laisvę?** Įvairiai. Kartais gerai, kartais blogai. Tačiau laikaisi požiūriu, kad italų kalba turi vystytis be paliovos, kaip kiekviena gyva kalba.

Vis dėlto pripažinkite, jog lietuvių ir italų kalbos Europoje neužima lygiavertės pozicijos.

Žinoma, italų yra 60 milijonų, o lietuvių tik 3 milijonai, todėl gal Kalbos komisija Lietuvoje stipriau veikia nei Italijoje.

60 milijonų Italijoje ir dar priedo pusė Čikagos, jei spręstume pagal režisieriaus Frensiso Kopolos filmą *Krikštaitėvis*.

(Juokiasi.) Gal iš tiesų taip ir yra. Bet mums pats laikas skubėti į Italų kultūros centrą, kur bus galima pašnekinėti patį *Lietuvių-italų kalbų žodyno* autorių Stefaną Lančą.

Ačiū ir už šį trumpą pokalbį.

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

